

IZVORNI NAUČNI ČLANAK

Prof. dr dr h.c. *Vladimir V. Vodinelić**

NOVINARSKI KODEKSI I PRAVO MEDIJA U SRBIJI: NEDOVOLJNO SAMODEFINISANJE

Apstrakt: 1. Kodeksi novinarske etike su različiti jer nema jedinstvenog samorazumevanja etičkog identiteta struke. 2. Prikazuju se funkcije novinarskog kodeksa. 3. Novinarska etička pravila nisu što i pravila opšteg morala, niti što i pravna pravila. Na primeru Kodeksa novinara Nezavisnog udruženja novinara i Udruženja novinara iz 2006, prikazuju se neki tipovi međusobnog razilaženja pravnih normi i novinarskih etičkih normi: kad etička odgovornost postoji bez pravne i, obrnuto, kad pravna odgovornost nije praćena etičkom. Pokazuje se zašto je ograničena mogućnost dejuridizacije novinarskog rada. Zagovaranje radikalne pravne deregulacije opravdano je samo uz istovremeno zagovaranje bitnog jačanja autoregulacije. Mera pravnog regulisanja novinarskog rada zavisi i od mere razvijenosti autonomnih pravila i mere njihovog poštovanja. 4. Pravila novinarskih kodeksa nisu neposredno pravno obavezujuća, a u sukobu sa pravnim pravilima poseduju slabiju snagu. Uprkos tome nesumnjiva je njihova važnost za pravo i sudiju. Naročito kad sud mora da primeni norme koje ga upućuju da utvrdi šta odgovara pravilima novinarske struke, posebno tzv. dužnoj novinarskoj pažnji. Zato dovoljno određena deontička pravila ne olakšavaju samo novinarima, nego pomažu i pravnicima da ostvare svoje zadatke. 5. Mada su novinarski kodeksi u Srbiji posle pada autoritarnog režima 2000. razvijeniji nego raniji, još uvek je posredi nespremnost novinara da javno predoče, u znatnijoj meri, kako razumeju sami sebe. I da se, ne samo u vidu načela nego njihovom znatnijom konkretizacijom i razradom, samoobvežu određenoj slici novinara. Pokazuje se zašto Kodeks novinara NUNS-a i UNS-a od 2006. godine ne predstavlja u znatnijoj meri oslonac sudijama pri prosuđivanju novinarskog rada.

Ključne reči: novinarska etika, pravo medija, međusobni odnos, dejuridizacija, autoregulativa, Srbija, Kodeks novinara NUNS-a i UNS-a 2006, razvijenost Kodeksa.

1. SLIČNOSTI I RAZLIKE NOVINARSKIH KODEKSA

Nema još ni pun vek od nastanka prvog kodeksa novinarske etike u Francuskoj 1918. godine, a još je i manje od osnivanja prvih međunarod-

* Redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu
e-mail: vladimir.vodinelic@pravnofakultet.rs

nih udruženja novinara dvadesetih godina XX veka. Novinarski kodeksi nisu od početka imali današnje karakteristike: današnja struktura kodeksa rezultat je razvoja u kome je sve više mesta zauzimala odgovornost novinara za svoj rad i odnos novinara prema čitaocima, odnosno slušaocima i gledaocima, dok je ranije to bio odnos sa poslodavcem. Korpusi autonomnih regula za novinarski rad koje danas susrećemo pod imenima „kodeks“, „načela“, „pravila“ itd., različiti su kako po sadržini, tako i po sistematici, kao i po obimu. Od pre neku deceniju novinarski kodeksi su i predmet intenzivnog naučnog izučavanja, zahvaljujući čijem komparativnom proučavanju¹ dolazimo do različitih saznanja. Uočeno je da kodeksi, koliko god različiti bili, postavljaju pravila uglavnom za iste grupe pitanja (istinitost izveštavanja; novinarska pažnja; odgovornost; zaštita izvora; nezavisnost i integritet novinara; unutrašnja sloboda; prava drugih kojih se informacije tiču, posebno privatnost i nediskriminacija, i dr.). Ali su ta pravila umnogome različita od kodeksa do kodeksa, i sadržinski, a ne samo formulacijski. Što govori i o tome da, pošto se izađe iz domena određenog zajedničkog fundusa, ne postoji ni jedinstveno samorazumevanje etičkog identiteta struke. To je tako, između ostaloga, i zato što na ovaj kompleks autonomnih pravila utiču i drugi normativni sistemi i druge vrednosti važeće u sredini u kojoj pravila kodeksa nastaju, a ti drugi normativni sistemi i vrednosti različiti su od sredine do sredine; recimo, od uticaja određenih religijskih stavova zavisi da li će se u kodeksu novinarima preporučiti da uopšte ne izveštavaju o samoubistvima, ili da to čine samo u izuzetnim slučajevima (na primer, samoubistvo javne ličnosti); ili, recimo, nastanak kodeksa u vreme velikih političkih turbulencija u stanju je da rezultira time da se u kodeksu dâ poseban značaj onim pravilima koja su relevantna u dodiru novinara sa politikom, kao što se u nekim našim kodeksima može uočiti opterećenost odnosom ovdašnjih medija sa politikom i dr.

2. FUNKCIJE NOVINARSKIH KODEKSA

Novinarski kodeks je nužan: da bi se izvršilo kodifikovanje i obelodanjivanje profesionalnih standarda; da bi se učinili dostupnim i transparentnim osnovi za profesionalnu odgovornost i za prosuđivanje kvaliteta novinarskog rada; ali i da bi se obelodanila pravila koja su ujedno i jedan osnov za nezavisnost struke, i to ne samo u odnosu na politiku.

1 Vidi, na primer, T. Laitila, *Journalistic Codes of Ethics in Europe*, European Journal of Communication, 4, 1995, str. 527. i d., P. Juusela, *Journalistic Codes of Ethics in the CSCE Countries*, Tampere 1991, K. Nordstreng, *The Mass Media Declaration of UNESCO*, Norwood 1984, P. Lahav (ed.), *Press Law in Modern Democracies – A Comparative Study*, New York 1983, C. Jones, *Mass Media Codes of Ethics and Councils (A Comparative International Study on Professional Standards)*, Paris 1980.

Kao i u drugim profesijama, tako je i za nezavisnost novinara neophodan preduslov izvesnost u pogledu pravila struke kojih se valja pridržavati.

Ako su pravila struke kodifikovana – određena i poznata, njihovim pridržavanjem prevenira se nastanak konfliktnih situacija, imanentih obavljanju novinarskog posla, a važenje pravila učvršćuje se i reaktivno, njihovom primenom kao merila pri rešavanju nastalih sukoba.

Ako su ta pravila kodifikovana – određena i poznata, tada ona ne služe samo novinarima da pomoću njih smisleno raspravljaju unutar struke o svojim postupcima i da ih prosuđuju pomoću ne/pridržavanja tih pravila, nego služe i svima ostalima da pomoću njih prosuđuju rad novinara i njihovu sposobnost da poštuju svoje sopstvene norme, od čega, između ostalog, zavisi i spremnost publike da se korisnički veže za određeni medij ili novinara.

A institucionalna podrška kodeksu,² recimo, u smislu etičkih komiteta pri udruženjima novinara ili i drugačije (kod nas Savet za štampu),³ neophodna je za organizovanu primenu pravila kodeksa, bez čega nema ni njihove delotvornosti. Pravila znatno gube na značaju ako nisu praćena mogućnošću primene internih sankcija, ali i ako ih ne prati davanje publiciteta onome što se preduzima u primeni kodeksa na afirmaciji njegovog važenja i pridržavanja. Dodatno legitimisanje primenjivanja sankcija zbog nepoštovanja kodeksa može se postići i tako da etički komiteti i slična tela ne budu sastavljeni samo od (aktivnih i penzionisanih) pripadnika novinarske struke, nego da u njihovom radu učestvuju i pripadnici srodnih profesija, publicisti, medijski stručnjaci i drugi van struktura vlasti.

3. ODNOS NOVINARSKIH KODEKSA SA PRAVOM MEDIJA

Etička novinarska pravila ne nastaju iz nužde u tom smislu da su bar ta pravila neophodna jer nikakvih drugih za novinarski rad ne bi ni bilo da njih nema. Etička novinarska pravila nastaju iz potrebe da novinari

2 Preporučena je i Rezolucijom 1003. Parlamentarne skupštine Saveta Evrope od 1. jula 1993. Stav 37: „Radi nadgledanja primene ovih načela, obavezno je formirati organe ili mehanizme samoregulative koji bi uključivali izdavače, novinare, udruženja korisnika medija, stručnjake iz akademskih krugova i sudije. Oni će biti odgovorni za donošenje odluka o poštovanju etičkih uputstava u novinarstvu, uz prethodno obavezivanje medija da objave bitne odluke. Time bi se omogućilo građaninu, koji ima pravo na informaciju, da obrazuje pozitivan ili negativan sud o radu i kredibilitetu novinara“.

3 Upređni pregled kod Article 19, *Press Law and Practice – A Comparative Study of Press Freedom in European and other Democracies*, London 1993, str. 263, i pojedinačno po zemljama *passim*.

sami definišu svoje shvatanje valjanog obavljanja svoje profesije. Ali osim etičkih pravila struke, i društveni moral i pozitivno pravo predstavljaju normativne sisteme čija pravila ponašanja uokviruju delatnost novinara. Novinarska etička pravila ne mogu se poistovetiti ni sa pravilima opšteg morala, ni sa pozitivnopravnim pravilima, bilo da se radi o pravnim pravilima koja su primenjiva na bilo koga, bilo da je reč o pravilima medijskog prava. Što se tiče međusobnog odnosa tih normativnih korpusa, moguća su uzajamna odstupanja kako u odnosu sa opštim moralom, tako i u odnosu sa pravom.

Pravni okvir novinarskog rada proističe iz potrebe da se jedna tako važna delatnost kakva je medijska⁴ uredi pravnim pravilima, da se pravno kontroliše njihovo poštovanje i da se pravnim sredstvima ta pravila realizuju ako se ne ostvaruju dobrovoljnim ponašanjem u skladu sa njima. U savremenom pravu koje se bavi medijima težište je pomereno sa zaštite države i društva od medija na zaštitu medija od države i društvenih centara moći, razvijajući one pravne institute koji omogućuju medijima da ostvare svoj javni zadatak konstitutivnih sastojaka demokratskog društva,⁵ kao i one pravne regule koje služe ostvarivanju ili ograničavanju slobode medija kada oni ugrožavaju i povređuju druge, takođe pravno priznate društvene i lične vrednosti (državnu bezbednost, rad pravosuđa, jednakost ljudi, čast i ugled, privatnost i dr.).

Odnos između pravila novinarske struke i pravnih pravila, idealtipski gledano, takav je da pravo predstavlja samo etički minimum – sve ostalo bi trebalo da je prepušteno autoregulaciji, autonomnim pravilima novinarske struke. Pravo bi, dakle, trebalo da uređuje samo ono i onoliko šta je i koliko je neophodno da bi se pravnim sredstvima obezbedile vrednosti koje su ujedno minimum morala. Nema, naravno, univerzalne formule za određivanje mere stvari: ne može se reći, svuda i svagda važeće, šta je to i koliko je to što pravo valja da uredi, a gde za novinare počinje pravno-slobodan prostor.⁶ Ta mera pravnog regulisanja nije ni stvar dobre volje,

4 Nije fraza nego opis stvari kada se, na primer, kaže: „Pored zakonskih prava i obaveza na osnovu važećih pravnih normi, mediji imaju moralnu odgovornost prema građanima i društvu, što se mora naglasiti u današnje vreme, kada informacije i komunikacije igraju veoma važnu ulogu u oblikovanju ličnih stavova građana i u razvoju društva i demokratskog života“ (Rezolucija 1003. Parlamentarne skupštine Saveta Evrope od 1. jula 1993, stav 1). Ili: „Ono što znamo o našem društvu, štaviše o svetu u kome živimo, znamo posredstvom masmedija“ (N. Luhmann, *Die Realität der Massenmedien*, Opladen 1996).

5 Toliko često naglašen i u praksi Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu.

6 Kao što, isto tako, nema svevažećeg merila za određenje gde prestaje područje novinarske autoregulative pravilima struke a gde počinje područje nekih drugih normativnih sistema, recimo, pravila dobrog ukusa ili pravila pristojnosti.

ni proizvoljnosti, ali ni neke zakonitosti koja po sebi deluje neumoljivom snagom. Ali je sigurno da, među činiocima od kojih ta mera zavisi u nekoj zemlji, ulogu igra i mera razvijenosti deontičkih pravila u toj sredini, kao i mera njihovog poštovanja. Što su autonomna novinarska pravila potpunija i što više uistinu žive, to je manje potrebe i mesta da se delatnost novinara reguliše pravom i da se primenjuju pravni instrumenti. I obrnuto. Izgrađeni standardi novinarske etike, njihovo poštovanje i efikasna primena u slučaju oštećenja, predstavljaju istovremeno branu kojom se autonomno regulisanje novinarske delatnosti štiti od heteronomnog regulisanja a interna kontrola od eksterne, jer se već njome, i bez primene pravnih sredstava, postiže potreban rezultat.

Ovdašnja popularnost legende da je u Srbiji nekada važio zakon o štampi koji se sastojao iz jednog jedinog člana: štampa je slobodna!, i popularnost stava da se preko toga ne bi smelo ići, svedoči o rasprostranjenosti jednog potpuno neosnovanog viđenja međusobnog odnosa pravila struke i pravnih pravila, kao i mere pravne regulative novinarskog rada.⁷ Popularnost te legende i njeno rasprostranjeno zagovaranje kao mere stvari svedoči o tome da mnogi ne shvataju ozbiljno ni slobodu izražavanja, ni druge vrednosti koje mogu biti u sukobu s tom slobodom. Jer jednočlani zakon bio bi suvišan pošto bi samo ponovio ono što, štaviše sa jačom pravnom snagom, već kažu Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (član 19) i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (član 10), i što su govorili svi naši ustavni tekstovi, uključujući i najmlađi među njima – Ustav Republike Srbije od 2006. (čl. 46, 50, 51). A vlasti se takvim stavom preporučuje, ni manje ni više, da ignoriše sve osnovne pravne obaveze koje po državu proističu iz ustavnog jemstva slobode medija: obavezu da zakonima obezbedi i propiše ponašanje koje znači poštovanje zajemčene slobode, obavezu da zabrani sve ono čime se nedopušteno ta sloboda povređuje, kao i obavezu da zakonom razradi mehanizme zaštite u slučaju povrede te slobode. Bez zakonske razrade nije moguće zadovoljiti čak ni početni uslov za dopuštenost svakog

7 Potpuno nerazumevanje da je medijski zakon neophodan i u demokratskom društvu demonstrirali su i novinari koji su obavljali funkciju ministra za medije. Čak nekoliko godina posle ukidanja antimedijiskog Zakona o javnom informisanju iz 1998, kada se animozitet prema medijskom zakonu uopšte nije više mogao objašnjavati, kao u prvo vreme posle ukidanja autoritarnog sistema, odijumom prema anticivilizacijskom zakonu iz 1988, i kada je već bio donet i stupio na snagu Zakon o javnom informisanju iz 2003. godine, Dragan Kojadinović, ministar nadležan za medije, koji sam potiče iz novinarskih krugova, izjavljuje u intervjuu „Politici“ 9. maja 2004. godine (str. A9): „U principu, čim u nekoj zemlji postoji zakon o informisanju, to je znak da nešto nije u redu. On jeste recidiv mračnih vremena... Ali, u ovoj fazi našeg razvoja i u ovom vremenu – on je tu“.

ograničenja slobode medija: zasnovanost ograničenja na zakonu (legalnost ograničenja).⁸

Deregulacija novinarskog rada, u smislu dejuridizacije, ima – tako – svoje neprekoračive granice u pravnoj zajemčenosti kako slobode medija tako i drugih vrednosti koje mogu biti povređene u novinarskom radu. Zagovaranje radikalne pravne deregulacije, naročito ispoljeno za vreme izrade Zakona o javnom informisanju Republike Srbije od 2003. godine, posebno u novinarskim krugovima, utoliko je manje shvatljivo što nije istovremeno zagovaranano bitno jačanje autoregulacije.

U međusobnom odnosu pravila novinarske etike i pravnih pravila postoje odstupanja jednih od drugih. Recimo, nešto što je neprihvatljivo sa stanovišta pravila novinarske etike može da bude pravno prihvatljivo, i obrnuto. Ili nešto što nije pravno zabranjeno, naređeno ili sankcionisano može da bude zabranjeno, naređeno ili sankcionisano sa stanovišta novinarske etike, i obrnuto. Nepodudarnosti između prava i novinarske etike u pogledu tretmana određenog ponašanja novinara odnosno medija mogu da se jave ili tako da ponašanje koje je novinarsko-etički nedopušteno nije pravno nedopušteno: etički je zabranjeno, pravno nije zabranjeno; ili tako da ponašanje koje nije pravno nedopušteno jeste novinarsko-etički nedopušteno: pravno nije zabranjeno, etički jeste zabranjeno. Etička odgovornost ne ide obavezno podruku sa pravnom: samo etička ili samo pravna odgovornost mogu biti jedini oblik odgovornosti za neko postupanje. Kako pravo, odnosno sud može na neko pitanje koje je i pravno relevantno da dà drugačiji odgovor nego što ga daje novinarski kodeks – pogledajmo to poredeći rešenja Kodeksa novinara (zajednički kodeks NUNS-a i UNS-a iz 2006. godine) sa pravnim rešenjima.

Jedno su one situacije na koje pravila novinarske struke u tom smislu gledaju drugačije nego pravo, odnosno sud, što mogući prekor sa stanovišta novinarskih pravila ne bi bio praćen pravnom sankcijom, odgovornošću i osudom od strane suda. Dakle, radnja koja je diskvalifikujuća sa stanovišta Kodeksa novinara, pravno, međutim, nije problematična. Ukratko, etička odgovornost seže tada dalje nego pravna. Evo kako to izgleda na pojedinim primerima. – Kodeks novinara kaže pod I.5: „Sa novinarstvom nespojivi su objavljivanje neosnovanih optužbi, kleveta, glasina, kao i izmišljenih pisama ili pisama čiji autor nije poznat ili njegov identitet nije proverljiv“. Sa stanovišta prava, i takve informacije se smeju objavljivati u određenim slučajevima kad se označi da su takve, ili ako se novinar u

8 Član 20. stav 1. i član 46. stav 2. Ustava Srbije od 2006, član 19. stav 3. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, član 10. stav 2. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

javnosti bavi njima upravo zbog toga kakve jesu. Novinar, odnosno medij koji samo izveštava o tuđim golim uvredama, sâm ne čini povredu prava na čast i ugled lica na koje se one odnose. Jer kad bi bilo drukčije, ne bi se smelo uopšte preneti dobar deo društvenog života u medije, na primer, kad jedan političar drugom uputi голу uvredu. Drugačije je jedino kad novinar, odnosno medij podrži takve uvredljive iskaze, što može da se učini na najrazličitije načine, i ne mora biti izričitim iskazom nego, recimo, putem redakcijske opreme teksta. Takođe, ako postoji opravdani interes javnosti da sazna za sadržinu informacije, pravna odgovornost novinara, odnosno medija neće uslediti iako se objavi informacija čiji autor nije poznat, odnosno njegov identitet proverljiv. – Ili, Kodeks novinara pod IV.2, prva rečenica kazuje: „Novinar ne sme slepo da veruje izvoru informacija“. Što će reći da je dužan da dodatno proverava informaciju pre objavljivanja. Pravno, međutim, u nizu slučajeva novinar nije dužan da pre objavljivanja proverava informaciju dobijenu od izvora. Kod nas se to pitanje u sudskoj praksi postavilo u pogledu prenošenja informacija iz jednog teksta koji je sastavila vlast (tzv. Bela knjiga kriminala u Srbiji) i za koji je utvrđeno da je iz krugova vlasti nezvanično dostavljen medijima. U dva slučaja tim povodom mediji su obvezani da naknade štetu, a u dva slučaja je tužbeni zahtev odbijen. Međutim, evropski standard je utvrđen najkasnije već odlukom Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u slučaju *Colombani v. France*, 25. juna 2002, stav 65: novinar sme da se osloni na izveštaje zvaničnih organa, i nije obavezan da sprovodi sopstvenu proveru pre objavljivanja. Da bi objavljivanje bilo dopušteno bez dodatne provere, i da novinar na sudu ne bi imao teret dokaza o istinitosti informacije, bitno je da li je izveštaj autentičan (da li potiče od organa) i da li je informacija verno preneti iz njega. Nije bitno da li je izveštaj već objavljen niti da li je namenjen objavljivanju⁹ (što su neki sudovi, međutim, smatrali pravno važnim). – Ili, Kodeks novinara određuje pod VII.1: „U prikupljanju informacija, fotografija, dokumenata, zvučnih i video zapisa novinar će se koristiti samo časnim sredstvima“. Pravno, međutim, ne kao pravilo nego kao izuzetak, ne odgovara se za objavljivanje informacija koje su pribavljene nedopuštenim načinom (svejedno što bi takav bio ocenjen kao nečastan) ako naročito važan interes javnosti da zna za informaciju to opravdava – u takvom slučaju je naročita vrednost informacije za javnost ta koja je u stanju da odnese prevagu nad manljivim načinom kako se do nje došlo (član 4. stav 2. Zakona o javnom informisanju Srbije od 2003). Setitmo se samo Votergejta. Osim toga, ulaženje u način pribavljanja informacije moglo bi

9 Up. V. V. Vodinelić, *Evropski standard slobode medija*, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, 3, 2007, str. 65. i d.

da povredi slobodu medija, odnosno novinarsku slobodu koja obuhvata i zaštitu izvora informacija i zaštitu toga kako se do informacije došlo (član 32. Zakona o javnom informisanju Srbije od 2003).¹⁰ – Sada nije ni pravno ni Kodeksom novinara sankcionisano primanje koristi koje mogu da utiču na novinarski rad, mada ne predstavljaju mito. I Kodeks novinara pod II.2, i pravo, član 367. Krivičnog zakonika od 2005, zabranjuju primanje mita. Ali Kodeks novinara bi trebalo, iako Krivični zakonik ne čini, i ne treba da čini, da zabrani da se primaju i pokloni ili prihvataju druge koristi i pogodnosti veće vrednosti koji su na neposredan ili posredan način vezani za posao kojim se novinar, odnosno medij bavi¹¹ i kad ne dosežu prag primanja mita u krivičnopravnom smislu. Bez obzira što primanje takvih koristi i pogodnosti ne sadrži elemente potrebne po članu 367. Krivičnog zakonika od 2005. za krivično delo i krivičnu sankciju (službeno lice, primanje koristi radi izvršenja, odnosno neizvršenja u okviru službenog ovlašćenja službene radnje koja se ne sme izvršiti, odnosno koja se ionako mora izvršiti),¹² iz prakse je dobro znano da je i to način da davalac pogodnosti novinarima (jer su pokloni udice) postigne kod novinara i ono što inače ne bi (npr. objavljivanje informacije o njemu koju novinar inače ne bi objavio ili ne u tom obimu).

Obrnute od opisanih jesu one situacije kad pravo, odnosno sud čini novinara odgovornim mada nema njegove etičke odgovornosti. Recimo, po odredbi IV.1. Kodeksa novinara, novinar je obavezan da pristupa poslu sa dužnom profesionalnom pažnjom. Mada to nije rečeno na jednom mestu u Kodeksu novinara, klasičnu sadržinu dužne novinarske pažnje čini to da je obavezan da pre objavljivanja proveri informaciju u pogledu njene tačnosti, potpunosti i porekla. Etički ne može biti problematično da ne podleže prekoru neko ko nije ni mogao drugačije da postupi nego što je postupio, zbog svojih svojstava, godina, znanja i dr. Pravno, međutim, i takav će biti kriv i odgovoran ako nije postupio onako kako bi postupio prosečan novinar u toj prilici. Pravno merilo krivice je, naime, objektivno.

10 U pogledu načina pribavljanja informacije, u istom smislu i E. Steffen u: M. Löffler – K. E. Wenzel – K. Sedelmeier, *Presserecht – Kommentar zu den Landespressegesetzen der Bundesrepublik Deutschland mit einem Besonderen Teil und einem Textanhang*, München 1997, str. 276. i d.

11 Predviđeno u nizu inostranih novinarskih kodeksa i, na primer, u V. V. Vodinečić – S. Gajin, *Kodeks novinarske struke – Model*, Beograd 2005, u delu o Sukobu interesa (pod 3), „Novinar i urednik bitno ugrožavaju nezavisnost svog rada naročito ako: [...] – primaju poklone ili prihvataju druge koristi i pogodnosti veće vrednosti koji su na neposredan ili posredan način vezani za posao kojim se bave [...]“.

12 O krivičnom delu davanja i primanja mita vidi Lj. Lazarević, *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd 2012, str. 1068. i d.

4. NOVINARSKI ETIČKI KODEKSI: PRAVNO NEOBAVEZNI ALI PRAVNO VAŽNI

Pravila novinarske struke, koja postavljaju novinarska udruženja ili pojedinačni mediji zasebno,¹³ ne poseduju direktnu pravnu obaveznost. Ako u jednoj državi ima više kodeksa novinarske etike raznih udruženja novinara i raznih medija, nijedan od njih se ne izdvaja od drugih u tom smislu da je on, za razliku od drugih, pravno obavezujući. Ni u međusobnom odnosu raznih novinarskih kodeksa nema hijerarhije: na primer, kodeks udruženja nije sa jačom snagom od kodeksa pojedinačnog medija. Ne postoji nijedan subjekt koji bi za celu profesiju u jednoj zemlji mogao postaviti etička pravila. Nema nikoga ko bi za sve pripadnike branše postavio ta pravila. (A trebalo bi da se podrazumeva da pogotovo neki organ vlasti ne bi mogao novinarskoj profesiji da postavlja etička pravila, jer ta pravila već pojmovno ne bi mogla biti etička, pošto su heteronomna.)¹⁴ Takođe, ne postoji ni u međunarodnim razmerama kodifikacija etičkih pravila novinarske struke, uprkos nekim nastojanjima u tom smeru.¹⁵

Neposedovanje pravne obaveznosti znači da pravila novinarske struke ne predstavljaju istovremeno i pravne norme i da, zato, država (u vidu sudske ili druge vlasti) nema mogućnosti da ih prinudno primeni. Za razliku od situacije kad se radi o pravnim normama, ne bi mogao niko, na primer, da tuži bilo kog novinara ili medij tražeći da sud dotičnom novinaru ili mediju naloži neku radnju radi sprovođenja pravila novinarske struke. Potom, pravna obaveza naknade štete, ili koji drugi vid pravne odgovornosti novinara i medija prema onome ko je povređen radnjom novinara, odnosno medija, ne proističu iz pravila novinarske struke i ne zasnivaju se na pravilima novinarske struke¹⁶ nego pravni osnov imaju u

13 Npr., beogradski magazin „Reporter“ usvojio je kao svoj etički kodeks (vidi br. 330, od 2. novembra 2005) tekst Modela kodeksa novinarske struke (koji su sastavili V. V. Vodinelić i S. Gajin, *Kodeks novinarske struke – Model*, Beograd 2005).

14 Međutim, ipak je Republička radiodifuzna agencija (RRA) – mada predstavlja organ vlasti – potonje Opšte obavezujuće uputstvo o ponašanju emitera (Kodeks ponašanja emitera), koje je donela 26. juna 2007, u prvi mah u nacrtu nasloвила kao Etički kodeks o ponašanju emitera.

15 Nije se otišlo dalje od devet opštih pravila međunarodne deklaracije usvojene na Druhom svetskom kongresu IFJ, održanog 25–28. aprila 1954. u Bordou, i amandmana sa Osamnaestog svetskog kongresa IFJ, održanog 2–6. juna 1986. u Helsingoru. Up., sa upućivanjima, i J. Löffler u: M. Löffler – K. E. Wenzel – K. Sedelmeier, *Presserecht – Kommentar zu den Landespressgesetzen der Bundesrepublik Deutschland*, München 1997, str. 1068.

16 Da etičke norme ne predstavljaju osnov pravne odgovornosti, to je tako i kad se ne iskaže izričito, kao što je izričito naglašeno npr. u Pressekodexu Nemačkog Saveta za štampu, u Preambuli.

pravnim normama, najčešće u normama Zakona o obligacionim odnosima i Zakona o javnom informisanju (podjednako, uostalom, kao što takve pravne osnove imaju u odgovarajućim pravnim normama pravni zahtevi prema pripadnicima drugih profesija, npr. medicinske struke, građevinske i dr.).¹⁷ Takođe, u slučaju kolizije novinarskih pravila struke sa pravnim normama i odstupanja novinarskih pravila struke od pravnih normi, imala bi se primeniti pravna pravila. Da može da bude obrnuto, teško je zamislivo – samo u ekstremno retkim situacijama kad pravna norma predstavlja zakonsko nepravdo koje se teško ogrešuje o ljudska prava.

Ta pravna neobaveznost novinarskih pravila i slabija snaga u slučaju kolizije sa pravom ne znači, međutim, da su kodeksi novinarske etike pravno nevažni. Njihovo uzimanje u obzir u pravnoj praksi podrazumeva se i u inostranstvu: u razvijenim demokratijama ima mnogo slučajeva da se sudovi služe u svome radu novinarskim etičkim pravilima.¹⁸ U proceni postupka novinara u sudskom postupku, i u drugom pravničkom radu, ta deontička pravila struke itekako se uzimaju u obzir a neizbežno, recimo, kada sud mora da primeni norme koje od njega traže da razmotri, s obzirom na okolnosti slučaja, šta odgovara pravilima novinarske struke a naročito tzv. dužnoj novinarskog pažnji (čl. 3, 80. i 83. Zakona o javnom informisanju od 2003). Zakon o javnom informisanju Republike Srbije od 2003. izričito upućuje na ta pravila (član 31: „etička pravila novinarske profesije“). Ne samo novinarska etička načela nego i preciznija pravila kojima su ona konkretizovana, što su određenija to predstavljaju sigurnije uporište i za pravničku delatnost. Takva deontička pravila, ako su dovoljno određena i obznanjena, ne olakšavaju, dakle, samo pripadnicima novinarske struke ispunjavanje njihovih zadataka, nego pomažu i pravnicima da ostvare svoje zadatke. Sud uzima u obzir ta pravila novinarske struke kada konkretizuje pravne norme sa neodređenim pravnim pojmovima koje se tiču novinara i medija, da bi uopšte mogao takve norme da primeni u konkretnom slučaju.¹⁹

5. NEDOVOLJNA RAZRAĐENOST DOMAĆIH KODEKSA NOVINARSKE ETIKE

Novinarsku struku u Srbiji ne odlikuje, ni pre pada autoritarnog režima 2000. godine a ni sve doskora, iole razvijena autonomna regulativa. Gledano komparativno, naši novinarski kodeksi – svedeni praktično

17 Ustav Crne Gore od 2007. jemči pravo na naknadu štete prouzrokovane objavljivanjem netačne informacije (član 49. stav 3).

18 Up., na primer, za Nemačku F. Fechner, *Medienrecht*, Tübingen 2006, str. 214.

19 O konkretizovanju normi sa neodređenim pojmovima up. V. V. Vodinić, *Građansko pravo (Uvod u građansko pravo i Opšti deo građanskog prava)*, Beograd 2012, str. 168. i d.

na jednu stranicu teksta – spadali su, doskora, u grupu onih sadržinom, razrađenošću i obimom najsiromašnijih kodeksa. Bili su na suprotnom polu od onih najrazrađenijih, kakvi su, recimo, *Producer's Guide BBC*, na nekoliko stotina stranica, ili *Code of the Conduct for the News and Editorial Departments New York Times* (tzv. *Ethical Journalism*), na nekoliko desetina stranica. A i ovdašnjim najnovijim izdanjima kodeksa,²⁰ mada su proširena, nedostaje mnogo. Na taj način na delu je svojevršno odricanje od jednog aspekta slobode medija: da novinari sami autonomno postave jasna i razučena pravila svoje profesije i time normativno izraze svoje interese. Posredi je nespремnost da se javno predoči, u znatnijoj meri, kako novinari razumeju sami sebe. I da se tako, ne samo u vidu načela nego njihovom znatnijom konkretizacijom i razradom, izvrši samoobvezivanje određenoj slici novinara. Pravnik, tj. sudija, ako u raspravljanju pavnog pitanja nema orijentaciju u novinarskim etičkim pravilima, jer tih i nema, da bi odredio da li je u konkretnom slučaju postupljeno u skladu sa pravilima struke, morao bi sam da formuliše šta predstavlja ispravno postupanje novinara. Ako je tačno, kako je napisano da „poznati teoretičar medija i predavač etike novinarstva na prestižnom američkom univerzitetu veruje da su dobro znane rezerve i sumnjičavost većine novinara prema tom pojmu [novinarskoj etici] i toj disciplini, verovatno uzrokovane njihovom slutnjom da se pod tim pojmom krije skup normi koje propisuje neko ko nema blage veze sa novinarstvom, a želi novinarima da soli pamet[...]“²¹ i ako, dakle, postoje takve rezerve novinara spram novinarske etike, tada bi se pogotovo moglo očekivati da postoji otpor spram toga da sudija bude taj koji će da kaže šta je ispravno novinarsko postupanje. Da se to ne bi desilo, a ne može da se ne desi ako sami novinari ne postave pravila ispravnog postupanja novinara, pošto tada sudija nema baš nikakvu alternativu, novinari bi trebalo, što razučenije, da definišu svoju predstavu o dobrom novinarstvu – postavljajući novinarska pravila koja su etička pravila doista u pravom, strogom smislu, a ne pravila opšteg morala ili pravna pravila. I to, postavljajući razučena novinarska etička pravila, tj. pravila za sva ona ponašanja za koja se postavlja, i realno bi bilo moguće da se postavi pitanje: koje je ponašanje ispravno?

Sa tog stanovišta gledano, mada ovdašnji noviji novinarski kodeksi po obimu nadilaze ovdašnje ranije kodekse, i dalje su to nedovoljno razučeni akti. Evo, pogledajmo na primeru Kodeksa novinara Srbije (koje je zajedničko delo NUNS-a i UNS-a iz 2006. godine) u kojoj meri je u stanju da

20 Vidi, na primer, Udruženje novinara Srbije, *Kodeks novinara Srbije* od 2001; *Etički kodeks elektronskih medija* od 2002; Nezavisno udruženje novinara Srbije, *Kodeks novinara* od 2003.

21 S. Nikšić – A. Davičo, *Etika novinarstva*, Beograd 2004, str. 7.

predstavlja oslonac pravnicima, tj. sudijama pri prosuđivanju novinarskog rada.

Kodeks novinara Srbije sastoji se iz preambule, odredaba o Zaštiti novinara (deo IX) i četrdesetak pravila raspoređenih u osam delova: I. Istinitost izveštavanja; II. Nezavisnost od pritisaka; III. Odgovornost novinara; IV. Novinarska pažnja; V. Odnos prema izvorima informisanja; VI. Poštovanje privatnosti; VII. Korišćenje časnih sredstava, VIII. Poštovanje autorstva.

Kodeks novinara, u stvari, sadrži nekoliko pravila manje jer su neka, njih tri, iskazana dva puta u Kodeksu novinara kao varijacija istog pravila. Recimo, na jednom mestu je pravilo iskazano u sveobuhvatnoj formulaciji, a drugi put egzimplikovano: pod III.2. se kaže da je plagijat nedopustiv, a pod VIII.2. da novinar neće kao svoje potpisivati tekstove, crteže, ilustracije, fotografije, video i zvučne zapise drugih autora. Ili, jedno te isto pravilo je iskazano na jednom mestu pozitivno formulisano a na drugom, negativno formulisano: pod V.2. stoji da se novinar u prikupljanju informacija ne sme služiti iznudom, pretnjom i proganjanjem izvora informacija, a pod VII.1. da se novinar u prikupljanju informacija, fotografija, dokumenata, zvučnih i video zapisa služi samo časnim sredstvima. Ili, jedno te isto pravilo je iskazano jednom sa stanovišta jedne strane u dotičnom odnosu, a drugi put sa stanovišta druge strane u tom istom odnosu, mada jedna od tih formulacija i sama implicira sadržinu druge: pod brojem VIII.3. alineja 2. kaže se da novinar treba da odbije da potpiše tekst, fotografiju, crtež, ilustraciju, zvučni ili video zapis kad za to ima opravdani interes (lična sigurnost itd.), a u alineji 4. kaže se da je urednik obavezan da usliši zahtev novinara da ga ne potpiše pod tekstom, fotografijom, crtežom, ilustracijom, zvučnim ili video zapisom ako novinar smatra da bi time bila ugrožena njegova bezbednost.

Od ostalih pravila sadržanih u Kodeksu novinara, brojna pravila, njih šesnaest, jesu pravila koja su postojala i postoje kao pravne norme, koja predstavljaju pravila koja su dobro etablirana pravnim normama, mnoga od njih odavno i posvuda, i sa nespornom pravnom sigurnošću. Reč je o pravilima koja, dakle, već važe kao pravne norme, i to takve koje se ne primenjuju samo na novinare nego na bilo koga, pripadao taj nekoj profesiji ili ne. Drugim rečima, njihovo prihvatanje ili neprihvatanje i primena nisu ionako pitanje bilo čije dobre volje i autonomnog sleđenja, nego su obavezne kao heteronomne norme, snabdevene pravnom sankcijom, važeće i obavezujuće ne specifično za novinare nego za svakoga. Zato ni pravnik, tj. sudija u tim i takvim pravilima ne nalazi nikakvu pomoć u obavljanju svoga posla, jer ona ne kazuju ništa što ne iskazuju već pravne norme, naročito odredbe Krivičnog zakonika, Zakona o autorskom i srodnim pra-

vima, Zakona o javnom informisanju koje su za sudiju ionako obavezne. Evo takvih pravila pojedinačno.

Pravilo I.5. Kodeksa novinara kaže da novinar ne sme da objavljuje neosnovane optužbe, klevete, što zabranjuje svakome bez izuzetka već član 171. Krivičnog zakonika od 2005. – Pravilo III.2. Kodeksa novinara određuje da novinar ne sme da falsifikuje dokumenta i plagira tuđa autorska dela, a što ne sme ni niko drugi jer baš svakome falsifikovanje zabranjuje član 355. Krivičnog zakonika od 2005, a plagijat baš svakome zabranjuju čl. 14. i d. i čl. 204. i d. Zakona o autorskom i srodnim pravima od 2009, a i radi se o krivičnom delu ko god da ga izvrši, član 198. Krivičnog zakonika od 2005. – Pravilo III.3. Kodeksa novinara traži od novinara da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti i da nikoga ne proglasi krivim do izricanja sudske presude, što kako novinaru tako i svakom drugom kao obavezu nameće član 37. Zakona o javnom informisanju od 2003. (a i da te odredbe nema, isto to bi proisticalo iz presumpcije nevinosti, zasnovane na članu 34. stav 3. Ustava od 2006. i članu 3. Zakonika o krivičnom postupku od 2001, 2004, jer ako ni državni organ koji je nadležan da proce-suiru lice ne sme da ga tretira kao krivca pre nego što bude pravnosnažno osuđeno, pogotovo ne sme ni novinar ni iko drugo ko ionako nema ovlašćenje da ga pravno osudi). – Pravilo III.4. Kodeksa novinara zabranjuje novinaru da se služi neprimerenim, uznemiravajućim, pornografskim i svakim drugim sadržajem podesnim da štetno utiče na decu, a što mu zabranjuju već odredbe čl. 41. i 42. Zakona o javnom informisanju od 2003. – Pravilo III.5. Kodeksa novinara traži od novinara da poštuje i štiti prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina, osoba sa hendikepom i drugih ugroženih grupa, a što je već predmet regulisanja člana 41. Zakona o javnom informisanju od 2003. – U pravilu III.6. Kodeksa novinara stoji da novinar poštuje pravo na odgovor, izvinjenje i ispravku i dužan je blagovremeno da objavi odgovarajuću ispravku, što mu sve kao pravnu obavezu nameće čl. 47. i d. Zakona o javnom informisanju od 2003. i član 199. Zakona o obligacionim odnosima od 1978. – Prema pravilu III.7. Kodeksa, novinar ne sme da objavi komercijalni oglas i političku propagandu koji nisu jasno označeni kao takvi, a to niko ne sme ni po članu 5. i članu 108. stav 1. tačka 1. Zakona o oglašavanju od 2005. – Pravilo IV.1. Kodeksa novinara obavezuje novinara da poslu pristupa s dužnom profesionalnom pažnjom, što mu kao pravnu obavezu nameću odredbe čl. 3, 80. i 83. Zakona o javnom informisanju od 2003. – Od novinara pravilo IV.4. Kodeksa novinara traži da bude svestan opasnosti od diskriminacije koju mogu da šire mediji i da učini sve da izbegne diskriminisanje zasnovano na rasi, polu, seksualnom opredeljenju i dr., na šta svakoga obavezuju član 21. Ustava od 2006, čl. 4. i d. Zakona o zabrani diskriminacije od 2009, a takođe i čl. 38.

i 17. Zakona o javnom informisanju od 2003. – Pravilo V.2. Kodeksa novinara ne dopušta novinaru da se u prikupljanju informacija služi iznuđom, pretnjom i proganjanjem izvora informacija, a Krivični zakonik od 2005. svakome stavlja u izgled kaznu za iznuđu (član 214), iznuđivanje iskaza (član 136) i pretnju (čl. 21. i 134). – Pravila V.3. i V.5. Kodeksa novinara nalažu novinaru, odnosno uredniku da poštuje zahtev izvora informisanja za anonimnošću, što samo još preciznije omogućuje član 32. Zakona o javnom informisanju od 2003. i član 97. Zakonika o krivičnom postupku od 2001, 2004. Po pravilu VI.1. Kodeksa novinara, novinar ima da poštuje privatnost, dostojanstvo i integritet onih o kojima piše, s tim što je suženo pravo na privatnost javnih ličnosti, a posebno javnih funkcionera, što sve određuju čl. 139, 142, 143, 144, 145, 146. i 172. Krivičnog zakonika od 2005, odnosno čl. 9. i 45. Zakona o javnom informisanju od 2003. – Pravilo VI.4. Kodeksa novinara traži od novinara da obezbedi da dete ne bude ugroženo ili izloženo riziku zbog objavljivanja njegovog imena, fotografije i dr., kakvu zaštitu maloletnih lica nalaže član 41. Zakona o javnom informisanju od 2003. – Pravilo VIII.1. Kodeksa novinara od novinara traži da poštuje i primenjuje važeće zakonodavstvo o zaštiti autorskih prava, što, razume se samo po sebi, traži i samo to zakonodavstvo (sada Zakon o autorskom i srodnim pravima od 2009, čl. 14. i d., čl. 204. i d.). – Pravilo VIII.2. Kodeksa kaže da novinar neće kao svoje potpisivati tekstove, crteže, ilustracije, fotografije, video i zvučne zapise drugih autora, što je isečak zakonske zabrane plagiranja sadržane u članu 14. Zakona o autorskom i srodnim pravima od 2009. i članu 198. Krivičnog zakonika od 2005. – Pravilo VIII. 3. alineja 1. Kodeksa novinara traži od novinara da odbije da potpiše tekst, fotografiju, crtež, ilustraciju, zvučni ili video zapis kada je uredničkom, lektorskom ili drugom intervencijom izmenjen tako da je promenjen njegov smisao i ako su te izmene suprotne mišljenju i uverenju novinara, od čega je novinar ionako pravno zaštićen na osnovu prava na identitet, koje štiti svakoga a ne samo novinara, između ostalog, od bilo čijih imputacija, tj. od pripisivanja bilo kom licu od strane bilo koga i na bilo koji način (pa i tekstom, fotografijom, crtežom i dr.) nečega što ono nije, od pripisivanja radnji koje nije izvršilo, teksta koji nije sastavilo, izjava koje nije dalo, svojstava koje nema, događaja u kojima nije učestvovalo i dr.²²

U čitavom nizu svojih pravila Kodeks novinara podudaran je, dakle, sa pravnim normama, važećim za svakoga, pa i za novinare. Njihova za-

22 O pravu na identitet up. V. V. Vodinić, *Građanskopravna zaštita čovekovog identiteta (autentičnosti)*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, 12, 1974, str. 37. i d., isti, *Lična prava*, u: Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, tom I, Beograd 1978, str. 923. i d., isti, *Pravo masmedija*, Beograd 2003, str. 82. i d.

stupljenost u Kodeksu novinara ipak nije iz tog razloga suvišna, i ne bi se moglo tvrditi, recimo, da takve odredbe kodeksa ničemu ne služe jer novinar ne sme zbog pravnih zabrana da falsifikuje dokumente, ucenjuje, bavi se iznudom i sl., kao što ne sme da krade ili ubija, iako to ne piše u kodeksu. Smisleno je u novinarske kodekse uključiti i neke norme, mada su pravne, pošto novinari i na ovaj način ističu važnost poštovanja onih među pravnim normama sa kojima češće dolaze u dodir u svom radu, i pošto stvaraju izričitu osnovu za staleško sankcionisanje u takvim slučajevima. A značajno je za dobro funkcionisanje društva i da se na taj način vidi da li postoji podudarnost ili razilaženje između toga šta pravni poredak i pravnik, tj. sudija smatra da treba da bude pravilo ponašanja dobrog novinara a šta sama profesija.²³

Ipak, kad se izdvoje pravila koja kao pravna i inače važe za svakoga, Kodeks novinara je oznaka za jedva dvadesetak pravila koja su *stricto sensu* etička pravila baš novinarske struke. A to je nedovoljno da bi se ozbiljno računalo sa time da autoregulatora u znatnijoj meri učini izlišnim heteronomno pravno uređivanje novinarskog rada i heteronomnu primenu pravnog režima na novinarski rad.

LITERATURA

1. Article 19, *Press Law and Practice – A Comparative Study of Press Freedom in European and other Democracies*, London, 1993.
2. F. Fechner, *Medienrecht*, Tübingen, 2006.
3. C. Jones, *Mass Media Codes of Ethics and Councils (A Comparative International Study on Professional Standards)*, Paris, 1980.
4. P. Juusela, *Journalistic Codes of Ethics in the CSCE Countries*, Tampere, 1991.
5. P. Lahav (ed.), *Press Law in Modern Democracies – A Comparative Study*, New York, 1983.
6. T. Laitila, *Journalistic Codes of Ethics in Europe*, *European Journal of Communication*, 4, 1995.
7. Lj. Lazarević, *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, 2012.
8. M. Löffler – K. E. Wenzel – K. Sedelmeier, *Presserecht – Kommentar zu den Landespressegesetzen der Bundesrepublik Deutschland mit einem Besonderen Teil und einem Textanhang*, München, 1997.
9. N. Luhmann, *Die Realität der Massenmedien*, Opladen, 1996.

23 Interesantno je da u jednoj državi gde je razvijena kako sudska praksa tako i aktivnost staleškog tela (Der Deutsche Presserat), gotovo se u potpunosti poklapaju shvatanja sudske prakse i tog autonomnog tela staleške kontrole, vidi detaljnu analizu kod F. Heimann, *Der Pressekodex im Spannungsfeld zwischen Medienrecht und Medienethik*, Frankfurt a. M. 2009.

10. S. Nikšić – A. Davičo, *Etika novinarstva*, Beograd, 2004.
11. K. Nordestreng, *The mass media declaration of UNESCO*, Norwood, 1984.
12. V. V. Vodinelić, *Evropski standard slobode medija*, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, 3, 2007.
13. V. V. Vodinelić, *Građansko pravo (Uvod u građansko pravo i Opšti deo građanskog prava)*, Beograd, 2012.
14. V. V. Vodinelić – S. Gajin, *Kodeks novinarske struke – Model*, Beograd, 2005.

JOURNALISTS' CODES AND MEDIA LAW IN SERBIA: INSUFFICIENT SELF-DEFINING

Vladimir V. Vodinelić

SUMMARY

1. Journalists' codes of ethics include rules mainly relating to the same groups of issues concerning the work of journalists, but do vary in contents, systematics and scope. There is no singular self-understanding of the identity of the profession, partly because the contents of the ethical rules of journalism are influenced by other normative and value systems, which vary in different environments. 2. A journalists' code has a number of functions. Among others, its rules help journalists to discuss their actions articulately, within the profession, whilst others use them to assess the work of journalists and their ability to comply with their own norms. Institutional support to codes, e.g. through a press council, authorised to sanction violations of the rules, increases the effectiveness of such rules. 3. Journalists' ethical rules cannot be equated with the general rules of moral nor with the rules of positive law. Some forms of discrepancy between the legal norms and journalists' ethical norms are shown on the example of the 2006 Journalists' Code of the Independent Journalists' Association and Journalists' Association: when ethical responsibility exists even without the legal one, and vice versa, when there is a legal responsibility but not an ethical one. Media law should constitute only the ethical minimum – everything else should be left to auto-regulation, to autonomous rules of the journalists' profession. Solid limits of de-judification of journalists' work lie in the responsibility of the state to legally regulate the matter of journalists' work in line with the guarantees of both freedom of the media and other values that may be violated in the course of journalist's work. The extent of legal regulation of journalist's work depends on how developed the deontic rules are and the extent to which they are observed. Advocating for a radical legal de-regulation, particularly by journalists, during the drafting of the Republic of Serbia Public

Information Act in 2003 is hence more difficult to understand keeping in mind the lack of simultaneous advocacy for a substantial strengthening of auto-regulation. 4. The rules of journalists' code are not directly legally binding, and when in conflict with statutory rules, they have less force. Despite that, they are undoubtedly important for the law and for a judge. This is particularly true when the court has to apply norms that direct it (as the Serbian media law of 2003 does) to establish whether something is in accordance with the rules of the journalists' profession, in particular concerning the so-called due journalists' attention. This is why deontic rules, provided they are sufficiently specific and are published, not only facilitate the completion of their tasks to journalists, but also help lawyers complete theirs. 5. After the fall of the authoritarian regime in 2000, journalists' codes in Serbia are more developed than before, but still lack a number of rules. This is due to the lack of readiness on the part of the journalists to publicly state, to a more substantial extent, precisely how they understand themselves, and consequently, make a certain image of a journalist self-binding, and do this not only in terms of principle, but more specifically and in more detail. The example of the NUNS (independent journalist's association) and UNS (journalists' association) Code of Ethics of 2006 shows that such, insufficiently developed code is not a satisfactory indicator judges when assessing the work of journalists. Out of some forty rules comprising the Code, some are expressed twice, whilst a considerable number of them are rules that are in fact already in force as legal norms, which are binding on everyone, not only on members of the journalist profession. Even though these rules are not redundant in the Code, barely twenty rules that are *stricto sensu* ethical rules of the journalist profession do not suffice for auto-regulation to render the heteronomous legal regulation and heteronomous application of the general legal regime to journalist's work superfluous.

Key words: journalists' ethics, media law, mutual relation, de-judification, auto-regulation, Serbia, NUNS and UNS Code of Journalists' Ethics of 2006, extent of Code development.

Rad dostavljen Redakciji: 19. maja 2012. god.
Rad prihvaćen za objavljivanje: 7. juna 2012. god.